

דברות קודש

מב"ק מרן אדמו"ר שליט"א

בהג השבועות שנת תש"ע לפ"ק

ליל א' דהג השבועות

ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני ויחן שם ישראל נגד ההר. ובמדרש (רבינו בחיי פ' יתרו) דא ישראל סבא. וצריך ביאור מה ענין יעקב אבינו לכאן.

(ב) ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל. ופירש"י כה תאמר בלשון הזה וכסדר הזה, וא"ז זללה"ה בעצי חיים (פ' יתרו) דקרק מהו ענין כסדר הזה.

ויתבאר על פי מה שכתב א"ז זללה"ה בייטב לב (פ' תולדות) על מאמר הגמרא (יבמות סד.) מפני מה היו אבותינו עקורים, מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. ולכאורה קשה מדוע לא יקוים בהם והיה טרם יקראו ואני אענה. אכן איתא בזהר הקדוש (תולדות דף קלו.) עשרין שנין אשתהי יצחק עם אתניה ולא אולידת עד דצלי צלותיה, בגין דיתרבי ויתוסף רבות קודשא לכל מאן דאצטרך בצלותהון דצדיקיא. והענין כמו שכתבו המפרשים (אוהל יעקב פ' לך) על הפסוק (ישעיה יב) ושאתם מים בששון ממעיני הישועה, משל למלך שהיה צמא למים במדבר שמם, ורצו עבדיו להביא לו מים מרחוק, אמר להם הן לי יש סיפק בירי להביא מים ממרחק שיש לי כמה עבדים ורוכבי סוסים, אבל אדם אחר שילך בדרך הזה ויצמא למים יסתכן, על כן צוה שיכרו לו מעיין באר מים חיים, כדי שיהיו מים מצויים לכל עובר, וכמו כן ישועת צדיקים הוא כמו מעיין הנובע ישועה מיד ולדורות, ולכן הקב"ה מתאוה לתפלתן, כדי שעל ידי תפלתן יפתח הצינור והמעין לכל מי שצריך לאותו דבר.

ובייטב לב (פ' בשלה) ביאר בזה מאמר הגמרא (חולין פ:) רב אסי רמי, כתיב (בראשית א יב) ותוצא הארץ דשא, בתלת בשבתא, וכתיב (שם ב ה) וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ, כמעלי שבתא, מלמד שיצאו דשאים ועמדו על פתח קרקע, עד שבא אדם הראשון ובקש עליהם רחמים וירדו גשמים וצמחו, ללמד שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים, רב נחמן בר פפא הוי ליה החיא גינתא זרע ביה ולא צמח, בעא רחמי אתא מיטרא וצמח, אמר היינו דרב אסי שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. ותמוה שרב נחמן יאמר על עצמו שהוא צדיק. אך לפי האמור י"ל שרב נחמן אמר כן מכח ענוה, שלא נושע בזכותו ובתפלתו, כי אם על ידי תפלתו של אדם הראשון שכבר התפלל על הגשמים, והיינו דרב אסי שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים, כדי שבתפלתם יושעו דורות הבאים, עכ"ד.

ובזה כתב א"ז זללה"ה בעצי חיים (פ' בלק) לפרש הכתוב את כל אשר עשה ישראל לאמורי, היינו ישראל סבא יעקב אבינו, שהתפלל בשעתו על מלחמת האמורי, ככתוב (בראשית מה כב) אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי, וביאר בתרגום אונקלוס בצלותי ובבעותי, ובתפלותי ניתוסף רבות קודשא לדורות הבאים בעת שיהיה להם מלחמה עם האמורי שיצליחו, עכ"ד. והוסף על זה אבא מארי זללה"ה בברך משה (פ' תולדות עמוד קל) כי גם תפלותיו של יעקב אבינו שהתפלל בשעתו להנצל מידי עשו, ניתוסף בהם רבות קודשא לכל מאן דאיצטרך בצלותהון דצדיקיא, ובכח תפילות אלו זוכים בני ישראל בכל הדורות להנצל מידי מבקשי רעתם ולהחזיק מעמד בגלות בין האומות, עכ"ד.

ואמנם כן איתא במדרש (בר פנ"ה ס"ג) באותה שעה נשא יעקב את עיניו וראה את עשו שהוא בא מרחוק ותלה עיניו למרום, בכה וביקש רחמים מלפני הקב"ה, ושמע תפלתו, והבטיחו שהוא מושיעו מכל צרותיו בזכותו של יעקב. פי' שראה את עשו בא מרחוק, היינו מה שיעמוד עשו על בני ישראל בדורות העתידות, תלה עיניו למרום בכה וביקש רחמים מלפני הקב"ה לטובת זרעו אחריו, ושמע הקב"ה תפלתו והבטיחו שהוא מושיעו מכל צרותיו.

והנה כתב א"ז זללה"ה בייטב פנים (ומן מתן תורתנו אות ב) יש להבין הלא בכל יום אנו מבקשים ומתפללים והערב נא וכו' ואחר זה בברכת קריאת שמע ותן בלבנו בינה וכו', וכמו כן היה ראוי ונכון שבני ישראל מקבלי התורה בעמדם נגד ההר יתפללו על זה להבין ולהשכיל הדברות היוצאים כביכול מפיו יתברך, ולא מצינו מזה מאומה, אך ביאור הענין, כי באמת התפללו על זה, והכתוב מרמז זה באומרו ויחן שם ישראל, דהיינו יחוד שם קדוש בנימטריא ח"ן שצריך לכון קודם התפלה (סידור הארז"ל בפסוק ה' שפתי תפתח), וזה שאמר בחודש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים, ואיך יגשו אל הקודש להבין אמרי בינה מפיו יתברך, על כן אמר ויחן שם ישראל, שנתכוונו ליחוד ח"ן למען יקובל תפלתם לפניו ברצון ותחנונים, עכ"ד.

ועל פי זה יתבאר המדרש ויחן שם ישראל נגד ההר דא ישראל סבא, כי היות שיעקב אבינו כבר התפלל לטובת זרעו אחריו לדורות עולם, על כן עתה בשעת מעמד הנבחר כאשר בני ישראל רצו להתפלל על השנת התורה, בא יעקב אבינו מעולם העליון ללמד לבני ישראל איך להתפלל, לא על עצמו לבד כי אם גם לעשות צינור לדורות אחריהם, וזהו ויחן שם ישראל דא ישראל סבא, היינו שהתפלל אז יעקב אבינו וחננו מאתך דעה בינה והשכל, ונתכוין בתפלתו גם לטובת זרעו אחריו, ובה הורה להם סדר תפלה, והצטרפו עמו בתפלתו כל אותו הדור לבקש רחמים ממי שהחכמה שלו, והתפללו על השנת התורה, ובכח תפלתם זכו ישראל להארת מעמד הנבחר.

ומעתה כאשר אותו הדור דור דעה מקבלי התורה שהיו במדרגה גבוה ונעלה שפסקה זוהמתן, היו מתפללים על הארת מתן תורה וזכו ונתקבלה תפלתם לרצון ושמעו תורה מפי הקב"ה במעמד הנבחר בהר סיני, אז פעלו בתפלתם הזכה ובכח תפלת יעקב אבינו, לפתוח צינור ושער חדש לכל מבקש תורה בכל עת ובכל זמן ובכל מקום שהוא, שיכול לשפוך שיחו לפני ה', והערב נא ה' אלקינו את דברי תורתך בפנינו וכו' ונדיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כלנו וידעי שמך ולומדי תורתך לשמחה, כי אנו סומכים ובטוחים בתפלתו של יעקב אבינו ובתפלתם של אותו הדור מקבלי התורה, שהם היו ראויים וזכאים שתתקבל תפלתם ברהמים, ומכח תפלתם גם אנחנו נענים בתפלתנו וזוכים למאור התורה.

ובכן גם אנחנו בדורותינו אלה הגם שאנו עומדים בדיוטא התחתונה, עם כל זה נוכל להכנס בשער הזה להתפלל ולשפוך שיח לבנינו לפני הש"ת שיאיר עינינו בתורתו, ולזה אנו אומרים אבינו מלכינו בעבור אבותינו שבטח"ו כך, פי' כי יסוד התפלה הוא הבטחון ששם בטחוננו בה' שהוא ארון המושיע ובלתו אין להושיע

(עין עקדה שער נח), ועל זה אנו מבקשים בעבור אבותינו שבטחו בך והתפללו שיזכו להארת מתן תורה, ונתקבלה תפלתם לרצון ותלמדם חקי חיים לעשות רצונך בלבב שלם, ונתעלו בני ישראל במעמד הנבחר לקבל התורה הקדושה מתוך התרוממות הנפש באהבה וביראה, כן תחננו מאוצר מתנת חנם אף על פי שאין אנו כדאים וראויים מצד מעשינו, ותלמודינו, שנשאב ממעין התפלה של אבותינו שכבר התפללו על זה ונתקבלה תפלתם ונתמלא בקשתם.

ובזה יתבאר מה שאמר הקב"ה כה תאמר לבית יעקב ופירש"י בלשון הזה וכסדר הזה, היינו כמו עתה בעת קבלת התורה התפללו בני ישראל שיזכו לזה, ונצטרפה תפלתם עם תפלת יעקב אבינו, ועל ידי זה זכו לקבלת התורה כראוי, כמו כן בכל הדורות בכדי שיזכו להארת מתן תורה המתעורר בכל שנה ושנה, יעמדו בתפלה ויבקשו רחמים אבינו אב הרחמן המרחם רחם נא עלינו ותן בלבינו בינה להבין ולהשכיל לשמוע ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך באהבה, ונצטרפה תפלתם עם תפלת האבות הקדושים, ותתקבל צלותהון ובעותהון ברחמים.

עומדים אנו בליל הקדוש הזה, ליל מתן תורה, למחר אנו עומדים וקורים פרשת מתן תורה ועשרת הדברות, ואנו עומדים ומצפים לזכות להשפעת מתן תורה כפשוטו, דאיתא במדרש (ילקוט יתרו רמז ערב) אמר הקב"ה לישראל, בני היו קורין את הפרשה הזו בכל שנה, ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני ה' סיני ומקבלים את התורה, שנאמר ביום הזה באו מדבר סיני. אמנם אנו מביטים על עצמינו ומתבוננים הלא בני ישראל בעמדם קודם מתן תורה התפללו ושפכו שיח ולבן זכו לקבל התורה, ואנחנו איך אנו נראים ומה יפה חנינו בפה, ובפרט הזמנה לבינו בזכרנו תפלת צדיקי אמת אבותינו הקדושים ששפכו דמעתם בתפלתם ושיח לבבם והאר עינינו בתורתך ודבק לבינו במצותיך ויחד לבבינו לאהבה וליראה את שמך, כמה רחוקים אנחנו ממדרגותם ומתפלתם, ובמה נסמוך לבינו לבקש רחמים ולהיות נענים בתפלתנו כדי שנוכח לקבלת התורה מחדש. ואמרו חז"ל (ראש השנה טז). בעצרת נידונין על פירות האילן, והוא על דרך הכתוב (דברים כ"ט) כי האדם עין השדה, כי בעצרת דנין על פירות האדם ופירי פירותיהן, היינו תולדותיו וזרעו אחריו, והזמן גרמא לשפוך שיח ויזכנו לראות בנינו ובני בנינו עוסקים בתורה ובמצות, ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי צאצאינו וצאצאי עמך בית ישראל כלנו יודעי שמך ולומדי תורתך לשמה, ואיך נזכה לכל זה. אמנם אנו סומכים על הבטחת הקב"ה כה תאמר לבית יעקב היינו לפשוטי עם כדפירושו באור החיים הקדוש, בלשון הזה וכסדר הזה, שתפלתם של בני ישראל בדורות העתידות תצטרף עם תפלתו של יעקב אבינו ותפלתם של דור מקבלי התורה, ובכח תפלתם של צדיקי אמת שבכל דור ודור שהתפללו עלינו, בזכותם נזכה לקבל התורה באנפין נהירין.

והשי"ת יהא בעורינו על דבר כבוד שמו שנוכח לקבל התורה מחדש, ולעבור בלבב שלם בלב נפש חפוצה וחשוקה, ונזכה לאהבת התורה ולהיות דבוקים בה, והאר עינינו בתורתך ודבק לבינו במצותיך, שנוכח לחשקות התורה והתמדת התורה באהבה וביראה, עדי נזכה לביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

*

יום א' דהג השבועות אחר התפלה (קרעפא טיש)

בסוגיא דמתוך

במס' ביצה (דף יב.) תני תנא קמיה דרבי יצחק בר אבדימי השוחט עולת נדבה ביום טוב לוקה, אמר ליה דאמר לך מני, בית שמאי היא דאמרי לא אמרינן מתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, דאי בית הלל, הא אמרי מתוך

שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, הכא נמי מתוך שהותרה שחיטה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, ע"ש בגמרא. והקשו התוס' (דה השוחט) למה לא אמר דהברייתא איתא כרבי יעקב דלית ליה מתוך בפסחים (דף ה.ה.), ע"ש.

ב) במס' פסחים (דף מז.) פריך בגמרא, אי אמרינן הואיל, אחרישה (כ"ט) לא ליחייב, הואיל וחזי לכיסוי דם צפור. ובתוס' (תולין קמא. דה לא) הקשה ריב"א, הא יום טוב עשה ולא תעשה הוא (שבת כה.). ואין עשה דכיסוי הדם דוחה לא תעשה ועשה, ותיירץ דנחי דלא דחי, מיהו אם עבר על אותו לאו אינו לוקה, דהא דלא דחי היינו משום עשה, אבל הלאו כמאן דליתיה, דעשה דחי ליה, ע"ש.

והקשה הישועות יעקב (א"ח סי' תקי"ח פק"א) לשיטת הריב"א דהלאו כמאן דליתיה ואינו לוקה עליו, אם כן בשוחט עולת נדבה, דשחיטת הקרבן הוא מצות עשה דכתיב (דברים יב.) והבאתם שמה, למה ילקה עליו בשוחט ביום טוב, נימא דעשה דשחיטת הקרבן דוחה לא תעשה, ואף דיו"ט עשה ולא תעשה הוא, הא הלאו נדחה ואינו לוקה, ובשחיטת הקרבן דהוא עשיית מלאכה ביום טוב מקיים עשה דשחיטת קרבן, ע"ש.

ונראה לתרץ בתקדם הא דתנינן במס' נדרים (דף טז.) אמר, קונם סוכה שאני עושה, לולב שאני נוטל, תפלין שאני מניח, בנדרים אסור, וכן פסק הרמב"ם (פ"ג מהל' נדרים ה"ז) הרי אלו אסורין עליו, ואם ישב או נטל לוקה. והקשו הרשב"א בחידושו (נדרים טז.) ובתשובותיו (ה"ג סי' שמו"ג) והחינוך (מצוה ל) למה לא נימא עשה דוחה לא תעשה, ותיירצו שהנדר עשה ולא תעשה, דכתיב (במדבר ג.) לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה, ע"ש. והעיר באבני נור (א"ח סי' קל"ד א"ח) לכאורה יפלא מה קשה להו, כיון דכל הני סוכה לולב תפלין אין נשים חייבות בהם, והעשה והלא תעשה דנדר שוים בכל, ואמאי ידחה, ע"ש.

אמנם כתב המלא הרועים (מערכת עדול"ת אות כ"א) דאי עשה שאין שוה בכל דוחה לא תעשה, תלוי במחלוקת אי ציצית הוה מצות עשה שהזמן גרמא, דהא דעשה דוחה לא תעשה ילפינן לה מכלאים בציצית (יבמות ד.), ולמ"ד ציצית מצות עשה שהזמן גרמא מוכח דגם עשה שאין שוה בכל דוחה לא תעשה ששוה בכל, דהא ציצית אינו שוה בנשים, וכלאים מחייבי אף נשים (כמבואר בתוס' יבמות ד. סוד"ה דתי"ב), עכ"ד. ואם כן לדידן דק"ל כרבי שמעון דס"ל (מנחות מג.) דציצית הוה מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות, אם כן צריך לומר דאף עשה שאינו שוה בכל דוחה לא תעשה השוה בכל, ואם כן גם האומר קונם סוכה שאני עושה היה לו לעשה דסוכה לדחות הלאו דלא יחל דברו, ועל זה תירצו שפיר שהנדר עשה ולא תעשה ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה.

ועל פי זה יש לתרץ קושית השער המלך (בהל' נדרים) לשיטת הריב"א דאין דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה מכל מקום אין כדבר חיוב מלקות דהלא תעשה כבר נדחת מפני העשה ולא נשאר כדבר רק אסור עשה ואינו לוקה, אם כן אי הרמב"ם ס"ל כהריב"א, אמאי אם ישב בסוכה או נטל תפלין לוקה, הא לא עבר אלא אעשה ואמאי לוקה.

ונקדים לזה מה שהביא הנודע ביהודה (מהד"ק ח"מ סי' מ ק"א) קושיא בשם חתנו על שיטת הריב"א דאינו לוקה על הלאו משום דהלא תעשה נדחית, הא כיון דאסור לו לקיים העשה משום דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה, אם כן בשמקיים העשה הוי ליה מצוה הבאה בעבירה דאינו מועיל אף בדיעבד (כדמוכח במס' סוכה דף ל.). ולא עשה מצוה כלל, ולמה לא ילקה על הלאו.

ותירץ הנודע ביהודה דבאמת אין כאן מצוה הבאה בעבירה, דהא דאין עשה דוחה עשה לא מצינו איזה לימוד על זה בשום מקום, והאמת יורה דרכו שהוא מצד הסברא, האי עשה והאי עשה, מאי אולמא דהאי עשה מהאי עשה (תולין קמא.), וכל זה מתחילה קודם הקיום, אבל אם עבר ועשה עשה, דנימא שיוחשב כאלו לא קיים, דבר זה הוא תפל בלי מלת, דהרי גם איפכא גם כן אמרינן מאי

אולמא דהאי עשה מהאי עשה, ואפשר רמן התורה באמת הברירה בידו לקיים איזה עשה שרוצה כיון ששניהם מצות עשה, ומעתה דברי הריב"א נכונים, דכשמוקים המצוה אינו לוקה על הלאו, רכיון דהלאו כמאן דליתא נשאר רק עשה ועשה ואמרינן מאי אולמא האי מהאי, ושפיר מיחשב קיום המצוה, ולא מיחשב אפילו מצוה הבאה בעבירה, כי היכי דלא מיחשב מצוה הבאה בעבירה בעשה דוחה לא תעשה, עב"ד.

ומעתה יש לחדש ולומר דדוקא לענין עשה דוחה לא תעשה אמרינן דלדידן אף עשה שאינו שוה בכל דוחה לא תעשה השוה בכל, והיינו משום דהא דעשה דוחה לא תעשה ילפינן מכלאים בציצית, והתם הכי הוי דעשה דציצית אינו שוה בכל ודחי ליה לכלאים דהוי שוה בכל, אמנם לענין אין עשה דוחה עשה אחר, שלא מצינו שום לימוד לזה כי אם מצד הסברא דמאי אולמא האי עשה מהאי עשה, י"ל דדוקא היכא ששני העשין שוין דתרווייהו הוי שוין בכל, אז כיון ששניהם שוין שייך לומר מאי אולמא האי עשה מהאי עשה, מה שאין כן אם עשה חד אינו שוה בכל, לא שייך סברא זו, ושפיר י"ל דעשה השוה בכל עדיף מיניה ודחי ליה.

ולפי זה יש לומר דסברת הריב"א דהגם דאין עשה דוחה לא תעשה ועשה מכל מקום אם עבר אהלאו אינו לוקה משום שנדחת מפני העשה, היינו דוקא אם שני העשין שוין בכל, דאז שייך לומר כסברת הנוב"ד דכשעבר אהלאו וקיים העשה ליכא משום מצוה הבאה בעבירה, דמן התורה באמת הברירה בידו לקיים איזה עשה שרוצה, כיון ששניהם מצות עשה ומאי אולמא האי עשה מהאי עשה, ובהכי איירי הריב"א בעשה דכיסוי הדם דהוי שוה בכל וכן העשה דשבת יום טוב דלשיטת רוב הראשונים (רמב"ן קידושין לה, חינוך מצוה שכ"א) גם נשים חייבות בו והוי שוה בכל, משום הכי קאמר הריב"א דאם עבר על הלא תעשה דיום טוב וכיסה הדם אינו לוקה, שהרי יצא ידי חובת המצוה דכיסוי הדם ולא הוי מצוה הבאה בעבירה, דמאי אולמא עשה דיום טוב מעשה דכיסוי כיון ששניהם שוין בכל, מה שאין כן אם חד עשה אינו שוה בכל דלא שייך מאי אולמא האי עשה מהאי עשה, עשה השוה בכל דחי ליה, וכשקיים העשה שאינו שוה בכל הוי מצוה הבאה בעבירה, ובהא אף הריב"א מודה דכשעבר על הלאו לוקה.

ומיושב בזה קושית השער המלך למה אם נדר מסוכה לוקה איסור נדר, ולפי האמור מיושב היטב, דהא העשה דכל היוצא מפיו יעשה הוי עשה השוה בכל, מה שאין סוכה ותפילין הוי עשה שאינו שוה בכל, אם כן לא שייך סברת מאי אולמא האי עשה מהאי עשה, דפשיטא דעשה דנדר השוה בכל עדיף מהעשה דסוכה ותפילין שאינו שוה בכל, ואם כן אם קיים העשה דסוכה ותפילין הוי ליה מצוה הבאה בעבירה ולא יצא המצוה, ושפיר לוקה על כל יחל.

ובזה יתיישב קושית הישועות יעקב אמאי השוחט עולת נדבה לוקה נימא דעשה דוהבאתם שמה דוחה הלא תעשה דיום טוב ואינו לוקה, אמנם על פי האמור יובן, דהא הך עשה דוהבאתם שמה הוי מצות עשה שהזמן גרמא, דקרבתות אינם כשרים רק ביום ונשים פטורות (וכי בשות מהר"ם שיק אורח סי' רפ"ה), ואם כן הוי עשה שאינו שוה בכל, מה שאין כן עשה דשבת י"ט לרוב ראשונים גם נשים חייבות והוי שוה בכל, ואם כן עשה דשבת יום טוב עדיפא מהעשה דקרבתות, ולא שייך בזה הסברא דמאי אולמא האי עשה מהאי עשה, ואם שחט קרבן ביום טוב הוי ליה מצוה הבאה בעבירה ולא יצא, ואם כן גם הלאו לא נדחה, ומשום הכי לוקה.

אכן אבתי י"ל דגם העשה דוהבאתם שמה נשים חייבות ושוב הוה ליה עשה השוה בכל, לפי מה שהעלה המלבי"ם בספר ארצות החיים (אורח סי' יד דף ס"ה ע"ב) דבקדשים נשים חייבות במצות עשה שהזמן גרמא, דבקידושין (דף לה) ילפינן לה להאי כללא דמצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות מדהוקשה כל התורה

לתפילין, ותפילין הוקש לתלמוד תורה דנשים פטורות. ומבואר בובתים (דף מט:) דבקדשים אין למדין למד מהלמוד, היינו שדבר הלמוד בהיקש אינו חוזר ומלמוד בהיקש, ובתר למד אזלינן, שאם הלמד הוא מדיני קדשים אי אפשר ללמוד בהיקש מדבר שנלמד בהיקש. ולפי זה אי אפשר למולף לעשה דקדשים שנשים פטורות בה מהקישא דתפילין, כיון שהתפילין עצמם לא ידעינן רק בהיקש מתלמוד תורה.

אמנם זהו דוקא למ"ד דתפילין הוה מצות עשה שהזמן גרמא ונשים פטורות, דלדידיה ילפינן תפילין בהיקש מתלמוד תורה והוי ליה למד מן הלמוד, ואם כן בקדשים דאין למדין למד מן הלמוד צריך לומר דגבי קדשים נשים חייבות אף במצות עשה שהזמן גרמא, מה שאין כן לרבי מאיר ורבי יהודה דסברי דתפילין לא הוי מצות עשה שהזמן גרמא, ולדידהו אמרינן (קידושין לה) דהא דנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא הוא משום דהואי מצוה שמחה והקהל שלשה כתובים הבאים כאחד דנשים חייבות, ושלשה כתובים הבאים כאחד אין מלמדין, לפי זה אין לחלק בין חולין לקדשים, וגם בקדשים נשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, עכ"ד. (וכ"כ במעין החכמה מ"ע קפ"ג).

ולפי זה למ"ד תפילין הוי מצות עשה שהזמן גרמא, לדידיה ילפינן הא דנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא מדהוקש כל התורה לתפילין ותפילין לתלמוד תורה, והוי ליה למד מן הלמוד, אם כן בקדשים דאין למדין למד מן הלמוד צריך לומר דנשים חייבות אפילו במצות עשה שהזמן גרמא, ואם כן מצות עשה דקרבתות דגם נשים חייבות הוי עשה השוה בכל, מה שאין כן למ"ד תפילין לא הוי מצות עשה שהזמן גרמא, אם כן הא דנשים פטורות במצות עשה שהזמן גרמא ילפינן מג' כתובים הבאים כאחד ואין מלמדין, אם כן אין לחלק בין חולין לקדשים וגם בקדשים נשים פטורות בכל מצות עשה שהזמן גרמא, שוב הוי עשה דקרבתות עשה שאינו שוה בכל.

ומעתה יש ליישב קושית התוס' אמאי לא מוקי הך ברייתא דהשוחט עולת נדבה ביום טוב דלוקה רבי עקיבא דלית ליה מתוך, דכרבי עקיבא לשיטתו על כרחך לא אתיא, דהא רבי עקיבא ס"ל בעירובין (דף צ"ג) דתפילין הוה מצות עשה שהזמן גרמא, ואם כן לרבי עקיבא ילפינן פטור דמצות עשה שהזמן גרמא מתפילין ותפילין מהקישא דתלמוד תורה, ואם כן גבי קדשים הוי למד מן הלמוד דאין מלמדין ונשים חייבות בעשה דוהבאתם שמה, והוי ליה הך עשה שוה בכל, שוב יש לומר כקושית הישועות יעקב דכשעבר אהלאו דשבת יום טוב ושחט עולת נדבה ביום טוב, דהלאו כמאן דליתיה דמי דהעשה דשחט קרבנות דחי ליה, מאי תאמר הא איכא נמי עשה דשבת יום טוב, מאי אולמא האי עשה דשבת יום טוב מהאי עשה דוהבאתם שמה, הרי שניהם שוין בכל, ומן התורה הברירה בידו לקיים איזה עשה שרוצה, ואמאי לוקה. ומשום כי אוקמי להך ברייתא בבית שמאי, דאפשר לומר דבית שמאי סבירא להו דתפילין לא הוי מצות עשה שהזמן גרמא, ואם כן הא דנשים פטורות במצות עשה שהזמן גרמא ילפינן מג' כתובים הבאים כאחד, ואין חילוק בין חולין לקדשים ואף בקדשים נשים פטורות במצות עשה שהזמן גרמא, ואם כן לא הוי העשה דוהבאתם שמה עשה השוה בכל, והעשה דשבת יום טוב ששוה בכל עדיפא מהעשה דקרבתות, ואם כן כשעבר ושחט ביום טוב הוי ליה מצוה הבאה בעבירה, כיון שעבר אעשה דשבת יום טוב דהוא עדיפא מעשה דקרבתות, ולא יצא ידי חובת הקרבן, ואם כן כיון שלא יצא ידי חובתו נשאר הלאו דשבת יום טוב וכקושית חתנו של הנוב"ד, ושפיר לוקה על הלא תעשה דיום טוב.

*

יום א' דהג השבועות קודם קריאת התנאים

ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני ויחן שם ישראל נגד ההר. ובמדרש (רבינו בחי פ' יתרו) דא ישראל סבא. וצריך ביאור למה בא יעקב אבינו אל מעמד הנבחר.

ב) הקשה המגן אברהם (ארח סי' תצ"ד) היאך אנו אומרים בחג השבועות זמן מתן תורתנו, הא איתא במסכת שבת (דף פח.) אמר רבי יוסי יום אחד הוסיף משה מדעתו והסכים הקב"ה על ידו, ובשולחן ערוך (יורד סי' קצ"ו ס"א) ק"ל כרבי יוסי דבעי פרישה ו' עונות, נמצא שקבלת התורה היה בשבעה בסיון ולא בששה בסיון.

ונראה בהקדם מה דאיתא במדרש ילקוט (במדבר רמז תרפ"ד) בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם בהן, מה ראו להתקרב יותר מן האומות, סתם פיהן הקב"ה, אמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם שנאמר (תהלים צ"ז) הבו לה' משפחות עמים, כשם שבני מביאין שנאמר (במדבר א' יח) ויתלדו על משפחותם לבית אבותם. ודקדקו המפרשים מה ענין היחס לקבלת התורה.

וביאר כ"ק מרן דר"ז זללה"ה בדברי יואל (ג דסוכות אות עח) על פי דברי המהר"ט (הב ארח סימן ו) להצדיק הריב"ש (פי' ליה) דזרע עשו לאו בכלל זרע יצחק. והגם דאמרין (קידושין יח.) עשו ישראל מומר הוא, היינו עשו בן יצחק דוקא קארי ליה ישראל מומר, משום דבן ברית הוא אלא שפקר, אבל זרעיה גוים גמורים חשבינן להו, לפי שנשאו נזירות עובדות עבודה זרה, וכל בניו אחריו נטמאו באומות ונעשו גוים גמורים, דבגד הבא מן הגויה אינו קרוי בגד אלא בנה (יבמות ז'.), ואם תאמר והא מקמי מתן תורה הוא, וק"ל (יבמות עה.) באומות הלך אחר הזכר, י"ל דכיון שהיה לו לאברהם תורה נבדל הוא וזרעו מקיימי ברית מבין האומות, דהא קרינן לעשו ישראל מומר אלמא בני ברית גמורים חשיבי, וכל שאר אומות לגביהו כגוים חשיבי, ובנים הבאים מהם כבגד הבא מן הגויה חשבינן להו, ויעקב ובניו לא היו נושאים אשה אלא אם כן מגיירים אותה תחלה וחשובה כישראלית, עכ"ד. והנה בני ישראל זכו לקבל התורה בכח ברכותיו של יצחק אבינו ליעקב (בראשית כו כח) ויתן לך האלקים מטל השמים וגו', ובמדרש (בר פס"ו ס"ג) מטל השמים זו מקרא ומשמני הארץ זו משנה דגן זו תלמוד ותירש זה אנדה. וברכות אלו לא נתקיימו ביעקב אבינו עצמו אלא בזרעו אחריו, ועל כרחק שיצחק אבינו התכווין בברכתו לזרעו אחריו שיזכו למתן תורה. ובכן יש לומר כי בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו בהם אומות העולם מה ראו אלו להתקרב יותר, ואם תאמר מחמת הברכות של יצחק אבינו, הרי הברכות באו ליעקב ברמיה, כי יצחק רצה לברך את עשו, ואם כן הברכות שנכללה בהם מתן תורה ראויה היתה לזרעו של עשו, סתם פיהן הקב"ה אמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם כשם שבני מביאין, דהיינו כי מאחר שעשו הרשע נשא נשים נכריות והבנים הולכים אחר האם, בניו אינם מתייחסים אחריו ואינם בכלל זרעו של יצחק, ואין להם שום שייכות עם הברכות, עכ"ד הנחמדים.

והנה כתב החתם סופר (דרשות לשבועות דף רפ"ד) בטעם שהוסיף משה יום אחד מדעתו (שבת פ"ג), כי הקב"ה אמר (שמות י"ט) וקדשתם היום ומחר, היום כמחר, והיינו היום ומחר בכל אחד לילו שלאחריו עמו, כדן בני נח שהלילה הולך אחר היום, אך ברדת משה מן ההר הקדימו ישראל נעשה לנשמע, וכונתם כמו האבות ששמרו כל התורה עד שלא ניתנה, ואם כן היה להם מיד דין ישראל שהיום הולך אחר הלילה, ונמצא שהלילה קודם היום, לכן הוצרך משה להוסיף יום אחד מדעתו דבעינן היום כמחר לילו שעברה עמו, והסכים הקב"ה על ידו, עכ"ד (וכ"כ בפתח השער בספר החיים).

ובזה יתיישב קושית המגן אברהם, דיש לומר כי מה שאנו אומרים ביום ששי בסיון זמן מתן תורתנו, הכוונה על מה שהסכים הקב"ה למשה ולא נתן התורה בששי בסיון, והיינו משום שיש להם דין ישראל שהיום הולך אחר הלילה, ובכן כיון שביום הזה נתגלה לנו שיש לנו דין ישראל, הרי בני עשו אינם נקראים זרע יצחק כיון שנשאו נשים נכריות, ורק בני ישראל מתייחסים אחר יצחק בשביל שגיררו את

נשותיהם, וברכותיו של יצחק אבינו חל דוקא על בני ישראל והם ראויים שתנתן להם התורה, ושפיר אנו אומרים בו זמן מתן תורתנו, כי מכה היום הזה שנתגלה שיש לנו דין ישראל זכינו בהברכות של יצחק אבינו, ונתבטלה טענת אומות העולם וניתנה לנו התורה.

ובזה יתבאר המדרש ויחן שם ישראל נגד ההר דא ישראל סבא, כי כתב היפה תואר (בר פס"ו ס"ג) בטעם שנשא יעקב שתי אחיות, דכיון שגירר וגר שנתגיר כקטן שנוגד רמי, דמדון תורה לית ביה איסור קורבת ונושא אפילו אחותו (יבמות כב.), לא היה שום איסור. וזה היה לעד על כל ישראל שכולם גיררו את נשותיהם והם זרע מיוחס, ולכן הם ראויים שיחול עליהם ברכותיו של יצחק ויתן לך האלהים מטל השמים זו מקרא ומשמני הארץ זו משנה ורוב דגן זו תלמיד ותירש זה אנדה, וראויים שתנתן להם התורה, מה שאין כן אומות העולם שאינם בכלל זרע יצחק ואינם מתייחסים אחריו, משפטים כל ידעום, כי אם אנחנו ישראל עם קרובו בחר ה' בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו.

ליל ב' דהג השבועות

ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל. ופירש"י כה תאמר בלשון הזה וכסדר הזה, וא"ז זללה"ה בעצי חיים (פ' יתרו) דקדק מהו ענין כסדר הזה.

ב) כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, פירש"י לבית יעקב, אלו הנשים תאמר להן בלשון רכה, ותגיד לבני ישראל, עונשים ודקדוקין פרש לזכרים דברים הקשין בנידין. ובאור החיים הקדוש ביאר הכוונה בית יעקב אלו פשוטי עם, ובני ישראל היינו בני עליה. והקשה באור החיים הקדוש דלא מצינו בכתובים שני אמירות, אלא לשון אחד לכולם בדברי נועם המחיים את הנפש.

ויתבאר בהקדם מה שמצינו סתירה בדברי רש"י, דפרשת משפטים בפסוק (שמות כג) הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינותי, פירש"י אשר הכינותי, שבית המקדש של מעלה מכון כנגד בית המקדש של מטה. ובפ' בשלח בפסוק (שמות טו י"ג) מכון לשבתך, כתב רש"י להיפך, מקדש של מטה מכון כנגד מקדש של מעלה.

וביאר הגה"ק מהר"י מבעלזא ז"ע (הובא בערוגת המשם פ' תצוה) כי בודאי בית המקדש של מעלה הוא במקום קבוע, דהיינו כנגד מקום המקדש בירושלים זה שער השמים, ובית המקדש של מטה מכון כנגד בית המקדש של מעלה, אבל בזמן שישראל בגלות בכל מקום שגלו שכנה עמהם (מגילה כ"ג.), ואז אינו מכון בית המקדש של מטה כנגד בית המקדש של מעלה, אלא אדרבא השי"ת ממשיך קדושת בית המקדש של מעלה שיהיה מכון כנגד מקדש של מטה בכל מקום שבני ישראל עוסקים בתורה ועבודה. והנה הפסוק הנה אנכי שולח מלאך לפניך קאי על זמן הגלות, וכמו שפירש"י כאן נתבשרו ישראל שעתידין לחטוא ושכינה אומרת להם כי לא אעלה בקרבך, ולכן דרשו שבית המקדש של מעלה מכון כנגד בית המקדש של מטה, דהיינו שהקב"ה ממשיך את המקדש של מעלה שיהא מכון נגד בני ישראל בכל מקום שהם, מה שאין כן הפסוק מכון לשבתך מדבר בשעה שישראל שרויין על ארמתן כדכתיב תביאמו ותמעמו בהר נחלתך, והתם כתב שפיר בית המקדש של מטה מכון כנגד בית המקדש של מעלה, עכ"ד.

והנה איתא בילקוט ראובני (פ' יתרו אות ג) בשעת קבלת התורה נעקר הר המוריה ובא למדבר כדי שתנתן התורה על מקום המעולה הזה. ולפי זה יש לומר כי מאחר שנמשך למדבר סיני המקדש של מטה, גם נמשך מכון כנגדו המקדש של מעלה, ובפרט שנאמר (מלאכי א' י"א) ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי, דהיינו שבכל מקום שישראל עוסקים בתורה ומצות נמשך נגדו מכון המקדש של מעלה, וכי יש עוד

מקום תורה ובית המדרש כזה שהיה במדבר סיני שכל ישראל למדו תורה עשרת הדברות מפי הקב"ה, ובודאי נמשך מכוון נגדם המקדש של מעלה. ואמרו חז"ל (הובא ברשי' דברים ד לה) כי בשעת מתן תורה פתח הקב"ה הרקיעים העליונים, ויש לומר שאז ראו כולם שהמקדש של מעלה הוא מכוון נגד המקדש של מטה, ובאותו שעה היה מכוון נגד מחנה ישראל אשר חנו אצל הר סיני.

ובזה יתבאר הכתוב ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר, והודיעו ה' שנמשך לשם הר הידוע הר המוריה וגם מכוון נגדו המקדש של מעלה, וזהו כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, ופירש"י בלשון הזה וכסדר הזה, דהיינו כמו הסדר הזה שנמשך המקדש של מעלה מכוון נגד המקדש של מטה, כמו כן בכל הדורות כאשר יקבעו בני ישראל איזה מקום להיות להם מקדש מעט מיוחד לתורה ולתפלה ולעבודת ה', יהיה מכוון כנגדו המקדש של מעלה. ולזה אמר כה תאמר לבית יעקב בלשון רכה לנשים ופשוטי עם, כדי לחזק בזה את לבכם שגם כשאנים שרויים על אדמתם ארמת קודש בירושלים נמשך מכוון נגדם המקדש של מעלה, אמנם ותגיד לבני ישראל דברים קשים כנגידן לזכרים ובני עליה, שהם הבינו שהצורך מה שש"ת עושה כן ומודיע להם כל זה הוא בשביל הגליות שיתגודרו ממקומם ויחרב בית המקדש של מטה, ובהו יתחזקו לבכם שמכל מקום נגד המקדש מעט מכוון המקדש של מעלה, וזה היה להם דברים קשים כנגידן, שהצטערו על גזירת הגליות מה שעתידי בית המקדש ליחרב ויגלו ישראל מארצם.

*

יום ב' דהג השבועות בסעודת היום

ויסעו מרפידים ויבואו מדבר סיני ויחנו במדבר ויחן שם ישראל נגד ההר. ופירש"י ויחן שם ישראל, כאיש אחד בלב אחד. וצריך ביאור מהו ענין בלב אחד.

ב) ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, ופירש"י כה תאמר, בלשון הזה וכסדר הזה, וא"ז זללה"ה בעצי חיים (פ' יתר) דקדק מהו ענין כסדר הזה.

ג) במדרש ילקוט (במדבר רמז תרפד) בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם בהן, מה ראו להתקרב יותר מן האומות, סתם פיהן הקב"ה, אמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם שנאמר (תהלים צו ז) הבו לה' משפחות עמים, כשם שבני מביאין שנאמר (במדבר א יח) ויתילדו על משפחותם לבית אבותם. ודקדקו המפרשים מה ענין היחס לקבלת התורה.

ו"ל על פי מה שכתב ק"ז התניא זללה"ה בסידורו (בכוונת לשרי שבת) להבין מה שנאמר (דברים יד א) בנים אתם לה' אלהיכם, כי ידוע המאמר (עירובין ע) ברא כרעא דאבוה הוא, והוא על דרך משל כמו הרגל באדם שהוא בתכלית ההתאחדות עם הראש וכאילו דבר אחד ממש הן, שהרי אנו רואים כשיכאב לאדם ברגלו אם מסיבות הקרירות שנתקררה הרגל מאד שרפואתה לשפשפה בשלג וכיוצא שהוא עיניו גדול, או בחיפץ שנכוה הרגל באש שרפואתה לחממה בשלהבת חמימות במרחץ שהוא עיניו יותר גדול, אף על פי כן יוכל האדם לשלוט בנפשו ולפשוט רגלו לענותה ולא ישגיח על הכאב, כי בהיות נחלט בדעתו ושכלו שבראשו שזה לו לתועלת ולרפואה או יעשה ברגלו כאוות נפשו, ולא יתכן כלל לומר שהרגל ימנע מלהתפש כרצונו בשכלו אף שאין הרגל מרגיש הרפואה והתועלת, כי הרגל הוא בתכלית הביטול לגבי השכל שבראש לכל מה שירצה בו יעשה, והנמשל מאחר שכלל ישראל נקרא בנים לה', הרי ברא כרעא דאבוה הוא, והם בחינת כרעא לאביהם שבשמים, דהיינו בתכלית הביטול כמאמר (אבות פ"ב מד) במל רצונך מפני רצונו, כביטול הרגל לגבי הראש לעשות בו ככל מה שירצה ראשו, ולכך ישראל' אותיות ל"י רא"ש (ליקט תהלים ק), שהם נקראים כרעא דאבוה וה' להם לראש, אמנם דוקא על ידי אהבה רבה נעשה בחינת כן להיות כמו הרגל לגבי הראש בתכלית

היחוד, מה שאין כן בזולת אהבה זו, וזהו כוונת (דברים ו ה) ואהבת את ה' אלהיך, שעל ידי האהבה נעשה אלהיך ממש בתכלית היחוד כמו הראש שלנו, עכ"ד.

וב"ק מ"ן אאמ"ר זללה"ה בברך משה (פ בלק עמוד רכב) מוס"ף, שמררינה זו מורשה לנו מאברהם אבינו עליו השלום אשר התבטל בתכלית הביטול כלפי הקב"ה, והשליך נפשו מנגד לעשות רצון קונו וחפץ צורו באהבה חשוקה ודבוקה במסירות נפש ממש, וכאשר העיד עליו הכתוב (ישעיה מא ה) אברהם אהבי, והוא הוריש בחינה זו לבניו אחריו שיהיו דבקים באלהי ישראל באהבה רבה ובטלים אליו בבחינת ברא כרעא דאבוה, עכ"ד.

ובזה יש לפרש הכתוב ויחן שם ישראל נגד ההר, דקאמר בלשון יחיד ויחן, להורות שנתעלו בני ישראל במדררינתם בשעת מתן תורה בתכלית היחוד והתאחדות גמור, ישראל' להיות בבחינת ל"י רא"ש, נגד ההר, להבטל כלפי מעלה בתכלית הביטול כביטול הרגל לגבי הראש, ועמדו מוכן לקבל התורה ולעשות רצונו יתברך ולעברו בלבב שלם, וזה שדרש רש"ז"ל כאיש אחד בלב אחד, היינו בבחינת הלב דאיהו בינה שבה הלב מבין (תיקוני זוה"ק דף יז.), שכל האברים מבוטלים נגדו ומוכנים לעשות ככל מה שביקן הלב וישכיל לעשות, כמו כן נתעלו בני ישראל כאיש אחד להיות דבוקים בה' בתכלית היחוד והתאחדות גמור.

וזה שאמר ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר, ובמדרש (שמור פכ"ח ס"ב) בזכות ההר אלו האבות. היינו כי בני ישראל זכו לבחינה זו מכח אברהם אבינו עליו השלום, שהוא היה דבוק בה' באהבה חשוקה ודבוקה, והוא הוריש בחינה זו לבניו אחריו. כה תאמר לבית יעקב, ופירש"י בלשון הזה וכסדר הזה, היינו שכסדר הזה יתנהגו בני ישראל בכל ימי חייהם לבטל רצונם מפני רצונו יתברך, ועתה אם שמוע תשמעו בקולי לקיים כל מצות התורה.

זמנעתה י"ל כי על דבר זה נתקנאו אומות העולם בשעת מתן תורה, מה ראו להתקרב יותר מן האומות, בראותם מעלת ומדרגת בני ישראל להתאחד בה' בתכלית היחוד והתאחדות גמור, סתם פיהן הקב"ה, אמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם כשם שבני מביאין, כי בני ישראל זכו למדרגה זו מאברהם אבינו שעבד את ה' בכל לבבו ובכל נפשו והתבטל עצמו בתכלית הביטול כלפי הקב"ה, והוא הוריש בחינה זו לבניו אחריו שיהיו דבקים בה' ויתבטלו אליו בבחינת ברא כרעא דאבוה, ועל ידי זה זכו בני ישראל למעלה זו בשעת מתן תורה.

*

נעילת חג השבועות

זמשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל, ופירש"י כה תאמר, בלשון הזה וכסדר הזה, וא"ז זללה"ה בעצי חיים (פ' יתר) דקדק מהו ענין כסדר הזה.

ב) במדרש ילקוט (במדבר רמז תרפד) בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם בהן, מה ראו להתקרב יותר מן האומות, סתם פיהן הקב"ה, אמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם שנאמר (תהלים צו ז) הבו לה' משפחות עמים, כשם שבני מביאין שנאמר (במדבר א יח) ויתילדו על משפחותם לבית אבותם. ודקדקו המפרשים מה ענין היחס לקבלת התורה, הלא כברית שכרת משה רבינו עם ישראל על קיום התורה והמצוות נאמר (דברים כט ט) מחוטב עצך עד שזאב מימך.

זנראה בהקדם מה דאיתא במס' שבת (דף פח.) אמר ריש לקיש מאי דכתיב (בראשית א לא) ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, ה"א יתירה למה לי, מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר להם אם ישראל מקבלים התורה אתם מתקיימין ואם לאו אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו. וכן הוא במס' עבודה זרה (דף ג.) והקשו שם בתוס' (דף יום הששי) תימה למ"ד (שבת פז.) בשבעה בחדש נתנו עשרת הדברות, מאי יום הששי, ותירצו היתה ראויה לינתן בששי, אלא שהוסיף משה יום אחד מדרעתו. והקשה החתם

סופר בדרשותיו (לשבושת דף רפה): דתירוץ זה הוא פלא, שהרי עכ"פ לא נתקיים התנאי, ואיך נתקיימו שמים וארץ ביום הששי כיון שעדיין לא ניתנה בו תורה.

אמנם י"ל על דרך שכתב החתם סופר בתורת משה (פ וירא עמוד סח) דבר נפלא בענין עקידת יצחק, הגדול נסיונו של יצחק משל אברהם, שאברהם שמע מפי הקב"ה בעצמו, והוא בחינת תורה שבכתב מה ששמענו מפי הנבוכה, ויצחק לא שמע אלא מפי אברהם חכם ונביא, וכעין מאמין לתורה שבעל פה מה שקבלנו מן החכמים, ולפי זה נסיונו של אברהם אינו מעורר אלא זכות תורה שבכתב, אך מסירת נפש יצחק לשמוע אל אביו ולהאמינו כי כן צוה לו הקב"ה, היינו מסייג על תורה שבע"פ, עכ"ד.

וכדבר הזה יש לומר במדרגת בני ישראל שבאותו הדור מקבלי התורה, כי ביום ששי בסיון מסרו נפשם על תורה שבעל פה, כי בודאי המה ידעו היטב מן התנאי שהתנה הקב"ה במעשה בראשית שאם לא יקבלו ישראל את התורה יחזור העולם לתוהו ובוהו ח"ו, והיו כולם יחד מוכנים ועומדים לקבל התורה ביום ו' בסיון, כי בזה תלוי קיום העולם, אמנם כשבא משה רבינו וצומו וקדשתם היום ומחר, והוסיף משה יום אחד מדעתו, והטעם בזה כתב א"ז וללה"ה בעצי חיים (לשבושת אות יא) שמשא רבינו הוסיף יום אחד כדי לקיים גם מצות פרישה מדרבנן, דמן התורה אין צריך לפרושי רק שלש עונות (י"ד סימן קצ"ו ס"א), ומשה הוסיף יום אחד לקיים גם פרישה מדרבנן ו' עונות, עכ"ד. או אז שוב לא חשו בני ישראל על קיום העולם, והם וויתרו על קבלת התורה ודחו אותה על יום המחרת כדי לקיים דברי רבנן, הגם שהם ידעו שבוה תלוי ועומד קיום העולם ויש חשש שיהווה כל העולם לתוהו ובוהו, ואמרו כולם "זאל די וועלט אונטערגיין, מיר וועלן האבן מסירות נפש אויף קיום מצות דרבנן", שהרי חסיד וירא שמים רשאי למסור נפשו אפילו על מצוה קלה (עיין י"ד סימן קצ"ו ש"ך ס"ב), ובני ישראל בעמדם אצל הר סיני פסקה וזהמתן (שבת קמז), והיה להם דין חסיד וירא שמים, ועל כן מסרו נפשם לקיים מצות דרבנן, ונמצא שהיה להם לישראל מסירות נפש על תורה שבעל פה, כמו המסירות נפש של יצחק אבינו.

הן היום הוא יומא דהילולא של מרן הבעש"ט הק' זי"ע, ונודע מה שאמר כ"ק מרן דרו"ז וללה"ה כי עיקר דרך החסידות הוא שני דברים, הא' לעשות טובה לזולתו, והב' שיהיו מוכנים על מסירות נפש על קוצו של י"ד שבשולחן ערוך, ולפי האמור הרי זהו בחינת היום של חג השבועות שביום ששי בסיון דחו מתן תורה והיה להם לישראל מסירות נפש על מילי דרבנן.

ובזה יש ליישב קושית המגן אברהם (אורח סי' תצ"ד) היאך אנו אומרים בחג השבועות זמן מתן תורתנו, הא בשולחן ערוך ק"ל ררבי יוסי דבעי פרישה ו' עונות, ולרבי יוסי קבלת התורה היה בשבעה בסיון ולא בששה בסיון. אמנם לדרכינו י"ל כי באמת גם יום ו' בסיון נחשב לקבלת התורה, כיון שאז מסרו בני ישראל את נפשם על מצות דרבנן, נמצא דשפיר הוי זמן מתן תורתנו, שאז קבלנו על עצמינו אופן קיום דברי התורה, שנהיה מוכנים למסור נפשינו על כל נדנוד קל של דקדוקי התורה ואפילו במילי דרבנן.

ומעתה יתיישב קושית התוס' איך נתקיימה העולם הא לא נתקיימה התנאי, אמנם לפי האמור יובן, כי באמת הגם שלא נתנה תורה לישראל בפועל ביום ו' בסיון, מכל מקום הרי בו ביום קבלו בני ישראל על עצמם לקיים כל התורה כולה במסירות נפש ואפילו מצוה דרבנן, והוא עיקר קבלת התורה להיות מוכן על מסירות נפש בשביל התורה, ובה נתקיימה התנאי ונתקיימו שמים וארץ.

ובדרך זה יתבאר מה שאמר הקב"ה למשה רבינו כה תאמר לבית יעקב, בלשון הזה וכסדר הזה, הכוונה שכסדר הזה שעשו בני ישראל ביום ו' בסיון שהיה להם

מסירות נפש על דברי חכמים, ככה יתנהגו בני ישראל כל הימים שיהיה להם מסירות נפש על קוצו של י"ד שבתורתנו הקדושה.

ולפי זה יבואר גם המדרש בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם בהן, מה ראו להתקרב יותר מן האומות, כי האומות העולם גם אלמלי היו מקבלים התורה לא היו מגיעים למדרגה גבוהה הלזו, ועל זה נתקנאו איך זכו בני ישראל לאותו מדרגה גבוהה ונעלה להיות מוכנים על מסירות נפש גם על מצוה קלה מדרבנן, סתם פיהן הקב"ה אמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם כשם שבני מביאין, כי בני ישראל הם זרע יצחק יחידו שנעקד על גבי המזבח, ועקידתו היה מסירות נפש על תורה שבעל פה, ובכת מסירות נפשו על תורה שבעל פה זכו בניו אחריו למדרגה גבוהה הלזו שיהיה להם מסירות נפש על תורה שבעל פה.

ועל פי זה יש לפרש מה שכתב הטור (אורח סימן ת"ו) בשם אחיו רבינו יחיאל ז"ל שהמועדים נתקנו כנגד אבות, וחג השבועות הוא כנגד יצחק, ולדרכינו יש לומר כי בכוחו של יצחק אבינו, שהיה לו מסירות נפש על תורה שבעל פה, זכו בני ישראל להיות להם מסירות נפש על קיום מילי דרבנן בחג השבועות.

והנה כתב החתם סופר שם, כי בזכות זה שמסר יצחק אבינו את נפשו על תורה שבעל פה, מזה אוכלים ישראל בעולם הזה, דלא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא על תורה שבעל פה (גיטין ס), ע"ש. ויתכן לומר דהכי נמי בזכות מסירות נפשם של בני ישראל בו' בסיון על תורה שבעל פה, אוכלים בני ישראל בעולם הזה.

ועל פי זה יש לפרש מה דאיתא במס' פסחים (דף סח:) אמר רבי אלעזר הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם מאי טעמא יום שניתנה בו תורה הוא, רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תלתא אמר אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא, ולדרכינו הכוונה הכל מודים בעצרת, היינו ו' בסיון, דבעינן נמי לכם, והיינו ע"ד שאמרו (ביצה כח:) לכם לכל צרכיכם, ברכה והצלחה ופרנסה בריות, שזוכים להנות מטוב עולם הזה, מאי טעמא יום שניתנה בו תורה, וקבלוהו בני ישראל במסירות נפש על דברי חכמים, על כן בזכות זה בעינן נמי לכם, וזוכים לכל טוב עולם הזה. ולזה אמר רב יוסף עבדי לי עגלא תילתא, כי מותר לו להנות מטוב עולם הזה בהרחבה, ועוד אמר אי לאו האי יומא של ו' בסיון, שהיה להם לישראל מסירות נפש על דברי חכמים, כמה יוסף איכא בשוקא, היינו כמה היה צריך לטרוח ולסובב בשוק כדי להמציא טרף לביתו, אבל בזכות היום הזה שהיה לבני ישראל מסירות נפש על תורה שבעל פה, על ידי זה זוכה להנות מטוב עולם הזה בהרחבה גדולה, ועל כן אינו צריך להיות בשוקא להתפרנס ברוחק, וכדאמרין (ברכות לה:) בזמן שישראל עושין רצונו של מקום מלאכתם נעשית על ידי אחרים.

ובעמדינו בעת נעילת החג הקדוש הזה, הנה חג השבועות הוא זמן קבלת התורה מחדש בכל שנה ושנה, ע"ד בכל יום יהיו בעיניך כחדשים, כולנו זכינו לקבל התורה ואמרנו נעשה ונשמע, וקבלנו עלינו עול התורה למסור עצמינו במסירות נפש על קוצו של י"ד מדרקוקי התורה, ולהיות רבוק בתורה באהבה ובנפש חפיצה וחשוקה, ולכן לעת כזאת כולנו מקבלים עלינו בלב ונפש ללמוד התורה הקדושה ולשמור דיני התורה הק' הן דאורייתא והן דרבנן, וכל מה שהוסיפו חכמי ישראל במשך הדורות, ובזכות זה יעזור השי"ת שיהיה לכם לכל צרכיכם, שיושפע מחג הקדוש הזה כל השפעות טובות בגשמיות וברוחניות, בני חיי ומוזוני רוויחי וכל מילי דמיטב לנו ולכל ישראל בכל מקומות מושבותיהם להוושע בכל טוב, עדי נזכה לביאת גואל צדק במהרה בימינו אמן.

לענין האהיית חיי שרה ב"ר אליהו הכהן די"ד - נעקדיה מ"ו סיון שנת תשי"ד
לענין הרהיית ר' חיים ב"ר מאיר זאב הכהן ע"ה - נפטר מ"ו סיון שנת תשי"ח

נערך ונסדר פק"ק קרית יואל יצ"ו - על ידי
ועד להוצאת ספרי כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א